

ERKEN MODERN DÜNYADA DEVRİM VE İSYAN

JACK A. GOLDSTONE

VakıfBank Kültür Yayınları: 0410
Tarih: 0105

**ERKEN MODERN DÜNYADA DEVRİM VE İSYAN:
İNGİLTERE, FRANSA, TÜRKİYE VE ÇİN'DE
NÜFUS DEĞİŞİMİ VE DEVLET ÇÖKÜŞÜ,
1600–1850
JACK A. GOLDSTONE**

Özgün Adı
*Revolution and Rebellion in The Early Modern World:
Population Change and State Breakdown
in England, France, Turkey, and China,
1600–1850*

Türkçesi
Özkan Akpınar

Yayın Danışmanı
Ekrem Demirli

Proje Editörü
Dr. Mehmet Yılmaz Akbulut

Kitap Editörü
Elifnur Sezgin

Kapak ve Sayfa Uygulama
Faruk Özcan

Son Okuma
Munise Şimşek

VakıfBank Kültür Yayınları
İnkılap Mahallesi
Dr. Adnan Büyükdeniz Caddesi
No:7/A1 – Kat 13
34768 Ümraniye / İstanbul
Telefon: 0 216 285 9571
www.vbky.com.tr - info@vbky.com.tr
Sertifika No: 40141

© Vakıf Pazarlama San. ve Tic. A.Ş., 2025

ISBN 978-625-5848-30-7

*Kitabın Türkçe yayın hakları AnatoliaLit Telif Hakları
Ajansı aracılığıyla VakıfBank Kültür Yayınları'na aittir.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak
sınırlı alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın
hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser
sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.*

All Rights Reserved.

*Authorised translation from the English language edition
published by Routledge, a member of the Taylor & Francis
Group LLC.*

Baskı
Mega Basım Yayın San. ve Tic. A.Ş.
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1
Baha İş Merkezi A Blok Kat: 2
34310 Haramidere, Avcılar / İstanbul
Tel: 0 212 412 1700
www.mega.com.tr - info@mega.com.tr
Sertifika No: 44452

1. Baskı: Ekim 2025

ERKEN MODERN DÜNYADA DEVİRİM VE İSYAN

İNGİLTERE, FRANSA, TÜRKİYE VE ÇİN'DE
NÜFUS DEĞİŞİMİ VE DEVLET ÇÖKÜŞÜ,
1600–1850

JACK A. GOLDSTONE

TÜRKÇESİ
ÖZKAN AKPINAR

JACK A. GOLDSTONE

Sosyolog, siyaset bilimci ve tarihçi olup, sosyal hareketler, devrimler, siyasi demografi ve dünya tarihi perspektifinde uzmanlaşmıştır. 13 kitap ve 150'den fazla makalenin yazarı veya editörüdür. Devrimlerin ve uzun vadeli toplumsal değişimlerin incelenmesi konusunda önde gelen otoritelerden biri olarak kabul edilmektedir. Çalışmalarıyla kliodinamik, ekonomi tarihi ve siyasi demografi alanlarına temel katkılarda bulunmuştur. Dünya tarihinde “dinamik Batı” ve “durağan Doğu” şeklinde yer edinmiş standart görüşün yerine Doğu ve Batı medeniyetlerinin, Avrupa'nın sanayileşmenin teknik atılımlarını gerçekleştirdiği 18. yüzyıla kadar benzer siyasi ve ekonomik döngülerden geçtiği “geç ayrışma” modelini savunan “Kaliforniya ekolü”nün önde gelen üyelerinden biridir. Eserlerinden bazıları şunlardır: *Handbook of Revolutions in the 21st Century*, *The New Waves of Revolutions, and the Causes and Effects of Disruptive Political Change* (Springer, 2022); *International Handbook of Population Policies* (Springer, 2022); *Phases of global demographic transition correlate with phases of the Great Divergence and Great Convergence, Technological Forecasting and Social Change* (2015); *Why Europe? The Rise of the West in World History 1500–1850* (2008); *States, Parties, and Social Movements* (2003); *Revolutions: Theoretical, Comparative, and Historical Studies* (2003).

ÖZKAN AKPINAR

Lisans eğitimini Boğaziçi Üniversitesi Tarih Bölümünde, yüksek lisans ve doktora çalışmalarını yine aynı üniversitenin Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü'nde tamamladı. Araştırmalarını 19. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu üzerine sürdürmekte ve Özyeğin Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Yayımlanmış çevirileri arasında, *Erken Osmanlı Döneminde Türk-Ceneviz Ticareti* (Kate Fleet, 2009); *Fransa'nın Kısa Tarihi* (Roger Price, 2012 [2022]); *Anadolu Selçukluları: Bir Hanedanın Evrimi* (Songül Mecit, 2017); *Osmanlı'nın Çöküşü: Ortadoğu'da Büyük Savaş, 1914–1920* (Eugene Rogan, 2017); *Büyük Selçuklu İmparatorluğu* (A. C. S. Peacock, 2020); *Son Osmanlılar: Yunanistan'da Müslüman Azınlık (1940–1949)* (K. Featherstone, D. Papadimitriou, A. Mamarelis, G. Niarchos, 2023) bulunur.

Hocalarım S. N. Eisenstadt, George Homans, Nathan Keyfitz ile Theda Skocpol'a, Cambridge Nüfus ve Toplumsal Yapı Araştırma Grubu'na ve onların bütün dünyada cesaretlendirip ilham verdiği demografi araştırmacıları ağına:
omnes eruditi, collegae, et amici...
[Tüm bilgeler, meslektaşlar ve dostlar...]

İÇİNDEKİLER

Haritalar, Şekiller ve Tablolar	9
Kronolojiler	15
Birinci Baskıya Önsöz	19
25. Yıl Dönümü Basımına Giriş: Devrimler Miadını Doldurdu mu? Yoksa Daha Yeni mi Başlıyor?	27

1. BÖLÜM

Temel Problem: Erken Modern Dünyada Periyodik Devlet Çöküşü Dalgalarını Nasıl Açıklarız?	37
Krizdeki Devletler	37
Sosyal Kuram, Sosyal Bilim ve Karşılaştırmalı Tarih	72

2. BÖLÜM

Erken Modern Avrupa'da Devlet Çöküşü: İngiliz Devrimi	93
Kuramsal Tartışmalar, Demografik ve Ekonomik Eğilimler	94
Tudor/Stuart Monarşisinin Gelişen Krizi, 1500-1640	120
Karşılaştırmalar: 17. Yüzyılda Fransa ve İspanya	179

3. BÖLÜM

Erken Modern Avrupa'da Devlet Çöküşü: Fransız Devrimi	193
Kuramsal Tartışmalar, Demografik ve Ekonomik Eğilimler	193
Fransız Mutlakiyetçiliğinin Gelişen Krizi, 1700-1789	217
Karşılaştırmalar: 19. Yüzyıl Avrupa Devrimleri Dalgası	297

4. BÖLÜM

Erken Modern Asya'da Devlet Çöküşü: Osmanlı Krizi ve Ming-Ch'ing Geçişi	355
Kuramsal Tartışmalar, Demografik ve Ekonomik Eğilimler	357
Osmanlı Anadolu'su ve Ming Çin'inde Gelişen Krizler, Yaklaşık 1500-1650	367
Karşılaştırmalar: Ch'ing Çin'i, Osmanlı İmparatorluğu ve Tokugawa Japonya'sında	
19. Yüzyıl Krizleri	392
Ekolojik Döngü ve Kısa Dönemli İyileşme	392

5. BÖLÜM

İdeoloji, Kültürel Çerçevesler, Devrimci Mücadeleler ve Devletin Yeniden İnşası	417
İdeoloji ve Devrim: Kuramlar ve Sorunlar	417
Devrim Öncesi: Şikâyet ve Ahlaki Eleştiri Olarak İdeoloji	420
Devrimci Mücadele ve Devletin Yeniden İnşası: İdeoloji ve Örgütlenme	422
Devrimci Sonuçlar: Değişimin Kurumsal ve İdeolojik Boyutları	436
Sonuçlar: Kültürün Değişken Rolü	453

6. BÖLÜM

Geçmişten Bugüne, Geleceğe Bakış	457
Erken Modern Tarih: Bir Dünya Tarihi	457
Devrimleri Anlamak	460
Uyarılar	466
Nüfus Artışı: Lütuf mu Yoksa Lanet mi?	468
Batı'nın Yükselişi	474
Amerika Birleşik Devletleri'nin Gerilemesi	477

EK

Fransız ve İngiliz Ulusal Gelir ve Vergi Tablolarının Derlenmesi (Tablo 2 ve 3)	489
Fransız Hasılası	489
Fransız Vergileri	490
İngiliz Hasılası ve Vergileri	491
Kaynakça	493
Dizin	573

HARİTALAR, ŞEKİLLER VE TABLolar

HARİTALAR

Harita 1. Erken Modern Avrupa ve Osmanlı İmparatorluğu	10
Harita 2. Erken Modern Çin ve Japonya	12

ŞEKİLLER

Şekil 1. İngiliz Nüfusu ve Fiyatlar, 1500-1800	116
Şekil 2. Fiyatlar ve Devletin Mali Sıkıntıları, 1500-1750	131
Şekil 3. Erken Modern İngiltere'nin Siyasi Demografisi: Temel İlişkiler	166
Şekil 4. İngiltere'de Mali Sıkıntı, Hareketlilik/Rekabet ve KSP: Z Skorları, 1500-1750	167
Şekil 5. İngiltere'de Kriz Baskıları (ssg), 1520-1749	168
Şekil 6. Fransız Nüfusu ve Fiyatlar, 1650-1790	201
Şekil 7. Fransız Gelirleri ve Giderleri, 1726-1788	221
Şekil 8. Fransa'da Kriz Baskısı (ssg), 1680-1689'dan 1780-1789'a	293
Şekil 9. Fransa, İngiltere ve Almanya'da Tahıl Fiyatı Hareketleri, 1819-1851	302
Şekil 10. Fransa, İngiltere ve Almanya'da Reel Ücret Hareketleri, 1817-1847	304
Şekil 11. Fransa'da Buğday Fiyatları, 1760-1849	313
Şekil 12. Fransa ve İngiltere'de Kriz Baskısı (ssg), 1820-1847	321
Şekil 13. İngiltere ve Almanya'da Kriz Baskıları (ssg), 1820-1847	348
Şekil 14. Avrupa'da Nüfus Artışı ve Devlet Krizleri, 1500-1850	351
Şekil 15. Çin Nüfusu ve Fiyatlar, yaklaşık 1500-1800	363

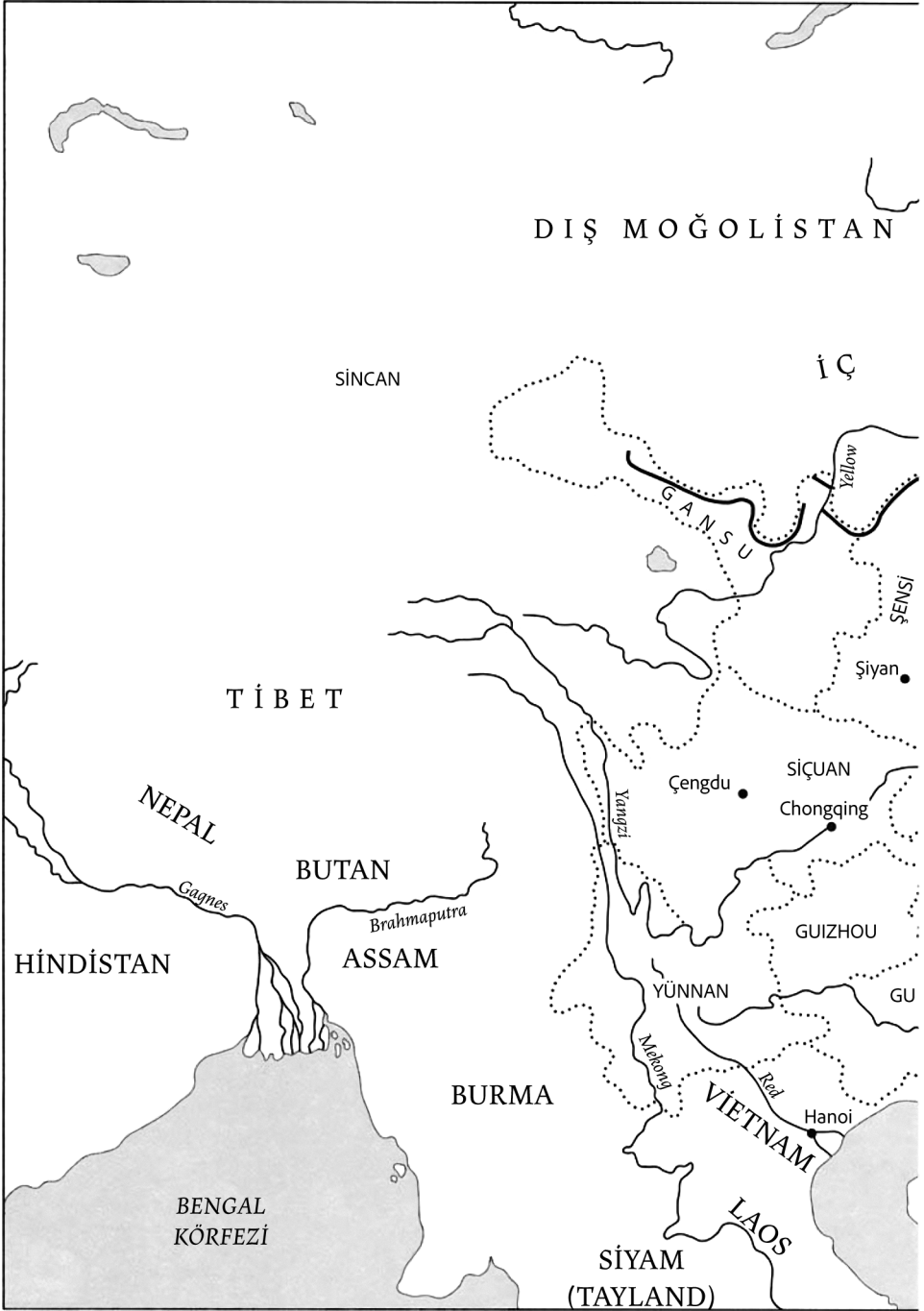
TABLolar

Tablo 1. İngiliz Tarım İşçilerinde Toprak Sahipliğinin Dağılımı, y. 2540-1640	101
Tablo 2. Londra'nın Büyümesine İlişkin Regresyon Sonuçları, 1500-1750	113
Tablo 3. İngiliz Fiyatları ve Ücretleri için Regresyon Sonuçları, 1500-1750	118
Tablo 4. Mali Devlet Sıkıntısı Modeli için Regresyon Sonuçları, 1500-1759	134
Tablo 5. Küçük Soyluluktaki Farklı Büyüme Oranlarına Göre Fazla Erkek Çocukların Hayatta Kalması	138
Tablo 6. Fransız Fiyatları, 1730-1789	208
Tablo 7. Fransız Fiyatları ve Ücretleri için Regresyon Sonuçları, 1650-1789	209

Harita 1. Erken Modern Avrupa ve Osmanlı İmparatorluğu

Harita 2. Erken Modern Çin ve Japonya

KRONOLOJİLER

İNGİLTERE

1500

1485-1509	VII. Henry (Tudor)
1509-1547	VIII. Henry
1558-1603	I. Elizabeth

1600

1603-1625	I. James (Stuart)
1625-1649	I. Charles
1637-1639	İskoçya'yla savaş
1640	Uzun Parlamento'nun çağırılması
1641	İrlanda'da isyan
1642-1649	İç savaşlar
1649	I. Charles'ın idamı
1649-1660	Oliver Cromwell, İngiliz Milletler Topluluğu'nun Koruyucu Lordu
1660	Stuart yönetiminin yeniden tesisi
1660-1685	II. Charles
1685-1688	II. James
1688	Orangeli William'ın istilası, II. James tahttan çekilir ve kaçır
1689	III. William ve Mary (Stuart) kral ve kraliçe ilan edilir, Haklar Beyannamesi çıkarılır

1700

1702-1714	Kraliçe Anne
1714-1727	I. George (Hanover)
1727-1760	II. George
1760-1820	III. George
1776-1789	Amerikan Bağımsızlık Savaşı

1800

1815	Napoléon yenilir
1819	Peterloo İsyanı
1829-1831	Captain Swing İsyanı
1830-1837	IV. William
1832	Birinci Reform Yasası
1838-1848	Çartist kışkırtma
1846	Tahıl Ticareti Yasası feshedilir
1867	İkinci Reform Yasası

FRANSA**1500**

1560-1589	Din Savaşları
1589-1610	IV. Henry (Bourbon)
1598	Nantes Buyruğu-Protestan Hoşgörü

1600

1610-1643	XIII. Louis
1643-1715	XIV. Louis
1648-1653	Fronde
1675	Nantes Buyruğu'nun feshi

1700

1714-1775	XV. Louis
1770-1775	Maupeou ve Terray'in reformları
1775-1792	XVI. Louis
1787	Calonne mali reform ihtiyacını ilan eder
1789	États généraux'nun toplanması, Bastille'in düşüşü, kırsal ayaklanmalar
1792	XVI. Louis'nin idamı
1792-1799	Birinci Cumhuriyet
1795	Robespierre'in idamı
1795-1799	Direktuar yönetimi

1800

1800-1815	I. Napoléon (Bonaparte)
1815	Bourbon Restorasyonu
1815-1830	XVIII. Louis (Restorasyon Monarşisi)

1830	1830 Devrimi
1830-1848	Louis Philippe (Orléans) (Temmuz Monarşisi)
1848	1848 Devrimi
1848-1851	İkinci Cumhuriyet
1851	Louis Napoléon'un darbesi
1851-1870	III. Napoléon (Bonaparte)
1870	Fransa-Prusya Savaşı; Napoléon yenilir, Üçüncü Cumhuriyet'in başlaması

OSMANLI İMPARATORLUĞU

1500

1520-1566	Kanûnî Sultan Süleyman. Macaristan ve Kuzey Afrika'nın fethi
1596	Osmanlıların Haçova zaferi, binlerce timar sahibinin azli

1600

1603	Askerî isyanlar, Anadolu'da Celâlî İsyanları başlar
1623-1640	IV. Murad
1620-1629	Bağdat'ın kaybı, Mısır'da isyanlar
1629-1632	İsyancı güçler Anadolu ve İstanbul'un denetimini ele geçirir
1632-1640	IV. Murad İstanbul'un denetimini geri alır, reform çabaları
1648	Sultan İbrahim sarayında boğulur
1648-1656	İstanbul'da yeniçeri yönetimi, Celâlî asileri Anadolu'ya hükmeder
1656-1683	Birinci Köprülü sadrazamları düzeni yeniden tesis eder
1659	Son Celâlî asisi Abaza Hasan Paşa'nın yenilmesi
1669	Girit'in fethi
1683	Osmanlılar Viyana'yı kuşatır
1683-89	Kuşatma başarısız olur, büyük kayıplar
1689-1691, 1699-1702	Yeniden atanan Köprülü vezirleri Belgrad'ın yeniden fethine önayak olur
1699	Karlofça Antlaşması Macaristan, Transilvanya ve Mora'nın kaybını kabul eder

1700

1711	Osmanlıların Prut'ta Büyük Petro karşısındaki zaferi, Rusya'da kazanımlar
1789-1807	III. Selim, modernleşme reformları

1800

1804	Sırp İsyanı
1807-1808	III. Selim ve IV. Mustafa'nın ordu tarafından tahttan indirilmesi
1821-1830	Yunan İsyanı
1831-1839	Mısır Valisi Mehmed Ali'nin isyanı, özerklik elde eder

İMPARATORLUK ÇİN'İ**1300**

1368	Ming Hanedanı'nın kuruluşu
------	----------------------------

1500

1522-1582	"Tek Kırbaç" vergi reformları
1573-1582	Başkâtip Zhang Juzheng

1600

1604-1627	Donglin Akademisi kurulur, baskıya uğrar
1631-1644	Li Zicheng'in isyanı
1630-1647	Zhang Xianzhong'in isyanı
1644	Li, Pekin'i alır; son Ming imparatoru kendini asar
1644	Mançular Pekin'i alır, Ch'ing hanedanını kurar
1644-1681	Mançular Çin'i fetheder
1661-1722	İmparator Kangxi

1700

1736-1795	Orta Asya'ya yayılma
1796-1804	Beyaz Nilüfer İsyanı

1800

1839-1842,	Afyon Savaşları
1856-1860	
1850-1863	Taiping İsyanı
1853-1873	Nian ve Müslüman isyanları

BİRİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ

Fransa Kralı XVI. Louis'nin sadık hizmetkârı Duke de Liancourt, 14 Temmuz 1789 gecesi efendisinin yatak odasına sakince girdi. Louis, Paris'teki kızgın kalabalıkların Bastille'i ele geçirdiğini öğrenmişti, fakat pek de telaşlanmışa benzemiyordu. Erken-den yatmaya giden kralın tehlikenin boyutunu kavrayamadığından endişe eden Liancourt, harekete geçmesi için onu kışkırtmaya çalıştı. "Peki o zaman," diye sordu kral, "bu bir isyan mı?" "Hayır efendim," diye cevapladı Liancourt, "bu bir devrim".

Bu hikâye uydurma da olabilir, fakat önemli bir ayrıma işaret ediyor. Louis'nin sorusu Bastille'e yönelik saldırının "basit" bir isyan olup olmadığıdır, çünkü bu tür öfkeli kalabalık patlamaları sık sık yaşanır, ancak şiddetle bastırılırdı. İsyanlar, gösteriler ve vandallık erken modern zamanlardan günümüze kadar sık sık huzuru bozar, fakat dağınık hadiseler olarak kalır, genellikle hükûmetleri devirmezdi. Louis de 14 Temmuz 1789'da yaşanan olayların bu tür bir hadise olmasını umuyordu. Bununla birlikte Liancourt aksini düşünüyordu. O, o gün yaşanan olayları, Fransız devletinin temellerinin çürüdüğüne ve hükûmetin sendelemeye başladığının delili olarak gördü. Bizzat monarşi ciddi tehlike altındaydı; dolayısıyla, Bastille'in düşüşü bir "devrim" in habercisiydi.

"XVI. Louis'nin sorunu" olarak adlandırabilecek olan şey, o zamandan beri devlet adamları ve sosyal bilimciler için de bir sorun olmuştur: Yaşanan olayların girdabının tam ortasında, bir şiddet patlamasının geçici bir fırtına mı, yoksa bir felaketin başlangıcı mı olduğunu nasıl anlarız? Diğer bir deyişle, bir devletin gerçekten de devrim tehdidi altında olduğunu nasıl anlayabiliriz?

Yirminci yüzyılın sonlarında devrimler bize tanıdık gelmeye başladı, çünkü bizim dünyamızı yaratan devrimler ve isyanlardı. İngiliz sömürge yönetimine karşı başlayan bir ayaklanma Amerika Birleşik Devletleri'ni doğurdu. Sovyetler Birliği, Rusya'daki bir devrimden doğdu. Asya'nın büyük devletleri –Çin, Hindistan ve Japonya– modern şekillerini İmparatorluk, Britanya ve Şogun yönetimlerine karşı yürütülen isyan ve devrimlerle aldı. Batı Avrupa'da erken modern dönemin (yaklaşık 1500-1850) devrim ve isyanları silinmez izler bırakırken, Latin Amerika ile Afrika'daki çoğu ulus modern siyasal yaşamına devrimlerle başladı. Daha yakın geçmişte ise devrimler, Doğu Avrupa'da siyaseti dönüştürdü.

Bununla birlikte devrimleri iyi anlamıyoruz. Amerika'nın Vietnam, İran ve Orta Amerika'daki devrimleri öngörüp bunlara etkili bir şekilde karşılık ver-

meyi başaramaması tam bir hayal kırıklığıydı. Yine SSCB Afganistan devrimiyle başarısızlığa uğrarken, iç reform çabaları büyük şaşkınlık içerisinde Sovyetler Birliği'nde isyanlara ve Varşova Paktı müttefiklerinde devrimlere yol açtı. İran ve Orta Amerika'da hâlâ süren devrimlerden Doğu Asya ve Latin Amerika'daki demokrasi mücadelelerine, Doğu Avrupa'daki komünist yönetimin istikrarsızlığından Güney Afrika'daki değişim beklentilerine kadar, devrimler ve isyanlar beklenmedik şekilde dünya sahnesine çıkmaya, şoklar ve krizler yaratmaya devam ediyor.

Erken modern dünyadaki devrimlerin ve büyük isyanların nedenlerini ele alan bu kitap, tarihin bizimkine çok benzeyen dönemlerini, yani *dünya çapında* devlet krizlerinin yaşandığı dönemleri analiz ediyor. Esas itibarıyla 1640 İngiliz Devrimi ve 1789 Fransız Devrimi'ne odaklanıyorum. Bununla birlikte İngiliz Devrimi 1600 ile 1660 yılları arasındaki dönemde Portekiz, İtalya, İspanya, Fransa, Orta Avrupa ve Rusya'ya, hatta Osmanlı Türkiye'si ve Ming Çin'ine kadar uzanan bir isyan dalgasının parçasıydı. İngiliz Devrimi'ni Fransız Devrimi'nden ayıran yaklaşık yüz yirmi beş yıllık dönem büyük ölçüde krizsiz geçse de, 1789'dan 1848'e kadar geçen dönemde sadece Fransa'da değil, aynı zamanda bütün Avrupa'da, Ortadoğu'da ve Çin'de hükümetler yeniden sarsıldı ve düştü. Benim burada sorduğum temel soru, bu kriz dalgalarının bu yıllarda neden İngiltere'den Çin'e kadar uzanan geniş bir ölçekte meydana gelmiş olduğudur.

Geliştirdiğim nedensel modelin ayrıntıları sadece erken modern döneme uygulanabilir. Ne var ki modelin temel ilkeleri bugünün (ve yarının) krizlerini anlamak için de faydalı olabilir. Zaten kitabın son kısmında, modern devrimlere ilişkin kimi meseleleri ve Amerika'nın uluslararası gerileyişinin nedenlerini ele almak için bu güne dönüyorum.

Benimsediğim yaklaşımın iki temel özelliği var. Bunların ilki, dünya çapındaki nüfus eğilimlerinin erken modern toplumları nasıl etkilediğine ilişkin bir analizden oluşuyor. Çoğu siyaset bilimci ve tarihçi, yalnızca toplam nüfus değişimleri üzerine düşünerek demografinin siyasi krizlerdeki rolünü hafife almış, böylece nüfustaki küçük bir genel değişimin bile belirli gruplar –kentli işçiler, topraksız köylüler, gençler ve elitlerin miras bırakmayan çocukları– üzerindeki orantısız etkisini ve nüfus değişiminin fiyatlar, devlet gelirleri ve gelir dağılımı üzerindeki muazzam dolaylı etkilerini göz ardı etmiştir.

İkinci olarak, bu kitap devlet çöküşü hakkında *konjonktürel* bir model geliştirmektedir. Çoğu sosyal kuram tek taraflıdır; siyasi tarih, ekonomik tarihten soyutlanır ya da onun altında kalır. Kültürel güçler sıklıkla ihmal edilir. Dahası, çeşitli toplumsal aktörler –devletler, elitler ve bölgesel olarak farklı kırsal ve kentli halk grupları– nadiren gereken ilgiyi görür. Bu kitap, toplumsal düzenin bir düzeyler *çokluğu* çerçevesinde sürdürüldüğünü vurgular. Dolayısıyla, bir devlet çöküşü

kuramı ekonomik, siyasal, toplumsal ve kültürel ilişkilerdeki değişimlerin devletleri, elitleri ve farklı halk gruplarını nasıl etkilediğini ele almalıdır.

Bu iki unsuru –demografik analiz ve konjonktürel bir nedensel çerçeve– birleştirmek bazı şaşırtıcı sonuçlar doğurur. Nüfus değişimlerinin ve bunların fiyatlar üzerindeki etkisinin çok çeşitli devlet, elit ve halk temelli toplumsal kurumların dengesini eş zamanlı olarak nasıl bozduğunu kavramak, tüm Avrasya’da erken modern devlet çöküşlerinin zamanlamasını tahmin etmemize ve bunların belirli özelliklerini, mevcut tüm devrim veya erken modern kriz kuramlarından daha isabetli bir şekilde anlamamıza olanak tanır. Bu yaklaşım bunun yanı sıra erken modern tarihteki bir dizi meseleye –üniversiteye katılımın “patlaması” ve “gerilemesi”, aristokratik ve monarşik güç ve prestijin yükselişi ve düşüşü, ve en önemlisi, devlet kriz ve istikrar dönemlerinin birbirini takip etmesi– dair güçlü bir kavrayış sağlar. Aynı zamanda Avrupa ve Asya’nın gelişimi arasındaki bazı derin benzerlik ve farklılıklara da ışık tutar.

Bunun sonucu basit bir devrimler kuramıdır. Bu kurama göre, devrim ancak bir toplum *eş zamanlı olarak* üç tür güçlkle karşılaştığında gerçekleşir: (1) bir hükûmetin güvenle toplayabildiği gelirler ile karşı karşıya kaldığı yükümlülük ve görevler arasında giderek artan bir dengesizliğin yol açtığı bir mali devlet krizi; (2) giderek artan emniyetsizlik ve hem devlete yabancılaşmayı hem de elitler arası çatışmaları içeren ciddi elit bölünmeleri; ve (3) artan şikâyetlerin (örneğin, yüksek kiralalar veya düşük ücretlerle ilgili) ve halk gruplarının harekete geçmesine yardımcı olan veya onları buna hazırlayan toplumsal örüntülerin (örneğin, nüfus içinde çok sayıda genç, giderek özerkleşen kırsal köyler, kötü idare edilen şehirlerde artan işçi yoğunluğu) yol açtığı, halk gruplarını yüksek düzeyde seferber etme potansiyeli. Bu üç koşulun bir araya gelmesi genellikle dördüncü bir güçlük yaratır: heterodoks kültürel ve dinî fikirlerin daha da belirginleşmesi. Heterodoks gruplar daha sonra devlete karşı muhalefet için hem liderlik hem de örgütsel bir odak sağlar.

Bu kuram bizi, devrimlerin ve isyanların zamanlamasıyla ilgili olarak, hangi tarihsel koşulların bu farklı türde güçlüklerin eş zamanlı olarak ortaya çıkmasına yol açtığı ve neden bu tür koşulların tüm Avrasya’da bazı dönemlerde meydana gelirken, diğer dönemlerde meydana gelmediği sorularını sormaya sevk eder. Açıklayıcı cevaplar ise sürekli nüfus artışının (veya düşüşünün) tarımsal-bürokratik devletlerin ekonomik, toplumsal ve siyasal kurumları üzerindeki geniş tabanlı etkisinde yatar.

Bu basit kuramın devrimlerin doğası ve neticesi konusunda de çıkarımları vardır. Devrimlerin nüfus ve kaynak dengesindeki uzun vadeli değişimlerden kaynaklanan pek çok sorunun bir sonucu olduğunu savunan bu kuram, basit bir hükûmet değişikliği ile hızlı bir çözüm elde edilemeyeceğini öne sürer. Dolayısıyla, eski rejimin düşmesi ve yerine yeni bir hükûmetin gelmesiyle birlikte bir toplumsal

güçlükler döneminin sona ermesi beklenmemelidir. Aksine, süregiden sorunların büyüklüğü nedeniyle yeni çatışmaların doğması muhtemeldir. Eski düzenin çöküşü özgürlük, demokrasi ve halkçı haklar gibi vaatlerin damgasını vurduğu, halk desteği için rekabet edilen hoş bir dönem yaratabilir. Ne var ki pratikte, ciddi sorunlarla sarsılan bir toplumun çözümü sert bir otoritede ve kimi durumlarda siyasetin son çaresi olan iç savaş ve uluslararası savaşta bulması daha olasıdır. Bu nedenle devrimler özgürlük hakkında büyük tartışmalar yaratır, fakat onu tesis etmekten genellikle uzak dururlar. Devrimci krizlerin derin ve çoklu nedenlerini açığa çıkarmak, devrimlerin bir yandan fikirleri serbestleştirirken, diğer yandan erkekleri ve kadınları köleleştirmeye meyletmesinin nedenlerini anlamaya yardımcı olabilir.

Bu devrimler kuramının, devrimlerin tarihsel ilerlemenin taşıyıcıları olduğu inancı konusunda da birtakım çıkarımları vardır. Devrimler genellikle ölmekte olan bir toplumsal düzenin “kötü” savunucuları ile yeni bir düzenin “iyi” kurucuları arasındaki mücadeleler olarak tasvir edilmiştir; dolayısıyla, başarılı devrimler modası geçmiş fikir ve kurumlara son vermeli, yeni bir dönem başlatmalıdır. Oysa burada sunulan devrimler kuramında, devrimler geçmiş ile gelecek arasında veya iyi ile kötü arasında yürütülen bir savaştan kaynaklanmaz; daha ziyade, nüfusu ve o nüfusun maişetini etkileyen hastalık, hava durumu ve toprağın verimliliği gibi etkenlerin belirlediği, insani kurumlar ile çevre arasındaki dengesizliklerden kaynaklanır. Bu ekolojik savaşta kazanımlar yavaş elde edilir ve altta yatan zorluklara işaret eden siyasi krizler her zaman “yeni” bir dünyaya yol açmaz.

Dolayısıyla, bir devrimin ardından gelen nüfus düşüşü geleneksel bir insan-kaynak dengesini yeniden kurarsa, geleneksel kurumlar da tekrar canlanabilir. Bu durum, 1640 İngiliz Devrimi’ni izleyen elli yıllık bir nüfus azalması veya durgunluğunun ardından, İngiltere’de geleneksel monarşinin, aristokrasinin ve kilisenin eskiden sahip olduğu itibarın birçok açıdan yeniden canlanmasının –üstelik tüm bu kurumlar devrim sırasında alaşağı edilmişti– kimi nedenlerini ortaya koymayı mümkün kılar. Diğer yandan, yenilenen veya süregiden nüfus/kaynak dengesizlikleri yeni devrimci patlamalara da yol açabilir. Bu da Fransa’nın, 1789 Fransız Devrimi’nden sonra, nüfus artışının (daha yavaş olsa da) devam etmesiyle birlikte 1830 ve 1848’de yeniden devrimci krizler yaşamasının –üstelik 1789 Devrimi’nin siyasi ve tarımsal örgütlenmede getirdiği değişikliklere rağmen– kimi nedenlerini açıklamayı mümkün hâle getirir.

Bu gözlemlerin, ekolojik baskılardan kaçış olmadığını ima ettiği düşünülmemelidir. Hem emeğin örgütlenmesinde (sıklıkla “kapitalizmin yükselişi” olarak adlandırılır) hem de üretim araçlarında yaşanan ekonomik yenilenme, 1850 yılına kadar Avrupa’nın büyük kısmını bu tür baskılardan –İngiltere’de biraz daha erken, Doğu Avrupa’da ise biraz daha geç– kurtaracaktı. Bununla birlikte 1850’den önceki yıllarda, ekonomik ilerleme ve devrim hiç de eş anlamlı değildi; aralarındaki ilişki